

ALKOHOLIVEROTUKSESTA HAITTAVERON LUONTEINEN

JUKKA SALOMAA

Kuusi vuotta sitten tarkastelin Euroopan integraation vaikutuksia alkoholijuomien hintoihin ja kulutukseen Suomessa. Tuolloin käytiin ETA-neuvotteluja, eikä ollut puhuttakaan Suomen liittymisestä EY:hyn (kuten tuolloin vielä sanottiin). Jo tuolloin oli nähtävissä, että ”diskriminaatio-syytösten ja EY:n vastatoimien välttämiseksi Suomessa jouduttaneen muuttamaan alkoholijuomien verotusta lähemmäksi keskieuropalaista” (Salomaa 1989, 112). Näinhän on nyt käynytkin.

EI ENÄÄ ARVOON VAAN MÄÄRÄÄN PERUSTUVA VERO

Vielä 1980-luvulla Suomi oli Japanin ja Portugalin ohella ainoa OECD-maa, jossa alkoholijuomavero oli määritelty juomien arvon perusteella. Ruotsissa ja Norjassa oli käytössä sekajärjestelmä: oluen vero perustui juomamäärään ja muiden alkoholijuomien vero koostui kahdesta komponentista, joista toinen perustui juoman arvoon ja toinen määrään. Suomessa alkoholijuomien erityisvero oli määritelty juomaryhmittäin prosentteina tuotteen arvosta. Veroprosentti oli alhaisin keskioluella, korkein viineillä ja väkevilla (Salomaa 1989).

Integraatiokehityksen vaikutuksia pohdittiin Alkossa vuosina 1988–1990 lukuisin kokouksin, muistioin ja lausunnoin, kunnes ”uusi juomaryhmittäinen veroporrastus, ensimmäinen vaihe”, tuli voimaan vuoden 1991

alusta” (Koski 1994). Käytännössä verojärjestelmä säilyi ennallaan lukuun ottamatta veroprosentin alentamista miedoissa viineissä 60:stä 40:een ja väkevissä viineissä 60:stä 45:een.

Itse asiassa veroprosenteilla ei ollut samalaista merkitystä kuin muissa OECD-maissa. Vuoden 1969 alkoholilain mukaan Alkolla oli suvereeni oikeus päättää alkoholijuomien hinnoista. Niinpä alkoholijuomien hintaan sisältyi lakisäätöisten Lvv- ja valmiste- tai alkoholijuomaverojen lisäksi ylimääräinen veroluonteinen erä ”Alkon ylijäämä”. Tämän erän suuruuden Alko päätti suvereenisti, ja se vaihteli tuoteryhmittäin. Saattoipa Alko tämän erän avulla subventoida joitakin juomaryhmiä asettamalla ylijäämänsä negatiiviseksi. Näin tehtiin mm. miedoille viineille edellä mainitun ”ensimmäisen vaiheen” jälkeen (vrt. valtiovarainministeriön työryhmämuistio 1992:8).

Vuoden 1991 verolain muutoksen jälkeen asetettiin keväällä 1992 työryhmä selvittämään alkoholilainsäädännön muutostarpeita. Tätä ennen erillinen alkoholiverotyöryhmä selvitti alkoholiverotuksen muutosvaihtoehtoja. Työryhmä jätti raporttinsa keväällä 1992 (valtiovarainministeriön työryhmämuistio 1992:8). Työryhmä ehdotti siirtymistä alkoholijuomien verotuksessa sekaverojärjestelmään ja oluiden verotuksessa puhtaaseen määräveroon – siis kopiota edellä kuvatusta Ruotsin ja Norjan järjestelmästä. Työryhmän ehdotusta ei kuitenkaan koskaan toteutettu,

Taulukko 1. Verotaulukko

etyylialkoholipitoisuus tilavuusprosentteina	tuote- ryhmä	veron määrä
OLUT		
yli 0,5 mutta enintään 2,8	11.	0,10 mk/cl etyylialkoholia
yli 2,8	12.	1,70 mk/cl etyylialkoholia
VIINIT		
yli 1,2 mutta enintään 2,8	21.	0,27 mk/l valmista alkoholijuomaa
yli 2,8 mutta enintään 5,5	22.	8,00 mk/l valmista alkoholijuomaa
yli 5,5 mutta enintään 8,0	23.	13,00 mk/l valmista alkoholijuomaa
yli 8,0	24.	17,00 mk/l valmista alkoholijuomaa
VÄLITUOTTEET		
yli 1,2 mutta enintään 15	31.	30,00 mk/l valmista alkoholijuomaa
yli 15 mutta enintään 22	32.	50,00 mk/l valmista alkoholijuomaa
ETYYLIALKOHOLI		
tullitariffin nimikkeestä 2208:		
– yli 1,2 mutta enintään 2,8	41.	0,10 mk/cl etyylialkoholia
– yli 2,8 mutta enintään 10	42.	2,65 mk/cl etyylialkoholia
muut: yli 1,2	43.	3,00 mk/cl etyylialkoholia

Tuoteryhmä	11: entinen I veroluokan olut
..	12: entinen III ja IV veroluokan olut
..	21: entinen alkoholiton viini
..	22: ns. kevytviinit
..	23–24: tavalliset viinit, kuohuviinit, jälkiruokaviinit sekä käymisteitse rypäleistä valmistetut viinit, jotka on maustettu kasveilla tai aromaattisilla aineilla
..	31–32: lähinnä etyylialkoholilla väkevöitetty viini
..	41–43: tislattut alkoholijuomat ja niiden sekoitukset

Lähde: Laki alkoholi- ja alkoholijuomaverosta (1994)

vaan verouudistus toteutettiin lopulta puhtaan määräveron pohjalta kesällä 1994. Uusi alkoholi- tai juomamääriin perustuva alkoholijuomaverolaki tuli voimaan 1.7.1994. Samassa yhteydessä muutettiin Alkon soveltamia tuotekohtaisia hinnoitteluperiaatteita. Näiden muutosten seurauksena juomaryhmien väliset hintasuhteet muuttuivat merkittävästi. Tämän jälkeen muutokset hintarakenteessa ovat olleet vähäisiä. Lakiin tehtiin lähinnä ns. välituotteita koskevat muutokset vuoden 1995 alusta.

Uuden alkoholi- ja alkoholijuomaverolain mukaan vero määrätään tuotteen etyylialko-

holipitoisuuden tai juomamäärän perusteella. Lisäksi peritään ympäristöveroa kertakäyttöpakkauksista, jotka eivät palaa uudelleen käytettäväksi. Etyylialkoholin määrää käytetään veron perusteena tislattujen alkoholijuomien tai niistä valmistettujen alkoholijuomien sekä oluiden verotuksessa. Valmiin alkoholijuoman määrä on veron perusteena viinien tai niistä etyylialkoholilla väkevöittäen valmistettujen alkoholijuomien verotuksessa (taulukko 1).

Verolain uudistuksen yhteydessä 1.7.1994 muutettiin myös hinnoittelun periaatteita: alkoholijuomien hinnoittelun tulee olla ”läpi-

Taulukko 2. Alkoholijuomien vähittäismyyntihinnan määräytyminen

hintaerä	esimerkki	
	Marlin omenaviini 1,5 l	
	1.3.1995, mk	
hankintahinta (ml. mm. tullit yms. erät)		} 23,41
+		
pullopantti + käsittelykulut ¹		
+		
kaupan palkkio ²		
+		
alkoholiuomavero (taulukko 1)		25,50 ³
+		
ympäristövero kertakäyttöpakkauksesta		1,50 ¹
+		
arvonlisävero (22 % edellisten summasta)		11,09
=		
vähittäismyyntihinta		61,50

¹ Ennalta määrätty, kiinteä.

² Kaupan palkkio sisällytetään tuotteen vähittäishintaan hinnoittelukertoimen avulla, joka on porrastettu myynnin mukaan alenevasti:

Jos myynti on alle 10 000 pulloa vuodessa, hinnoittelukerroin on 1,5.

Jos myynti on 10 000–100 000 pulloa vuodessa, hinnoittelukerroin on 1,45.

Jos myynti on 100 000–1 000 000 pulloa vuodessa, hinnoittelukerroin on 1,34.

Jos myynti on yli 1 miljoonaa pulloa vuodessa, hinnoittelukerroin on 1,23.

³ Esimerkkijuoma kuuluu tuoteryhmään 24 taulukossa 1.

Lähteet: Alko Oy

näkyvää” ja kohdella tasapuolisesti kaikkia tuottajia.

Aikaisempaan järjestelmään verrattuna muutos on Alkon kannalta valtava. Vaatimus hintojen ”läpinäkyvyydestä” merkitsee sitä, että Alko ei enää voi käyttää hinnoittelussa tuotteittain ja tuoteryhmittäin vaihtelevaa erää ”Alkon ylijäämä”. Hinnan on muodostuttava yksiselitteisesti laskettavissa olevista eristä (vrt. taulukko 2).

Verotuksen perustuminen tuotteen arvon asemesta juoma- tai alkoholimäärään on merkinnyt hankintahinnaltaan kalliiden juomien

verotuksen lievenemistä. Toisaalta Alkon ylijäämän kautta tapahtuneen subventoinnin poistuminen miedoilta viineiltä on merkinnyt halvimpien mietojen viinien todellisen verotuksen kiristymistä.

VEROTASO KAUKANA EU:N TASOSTA

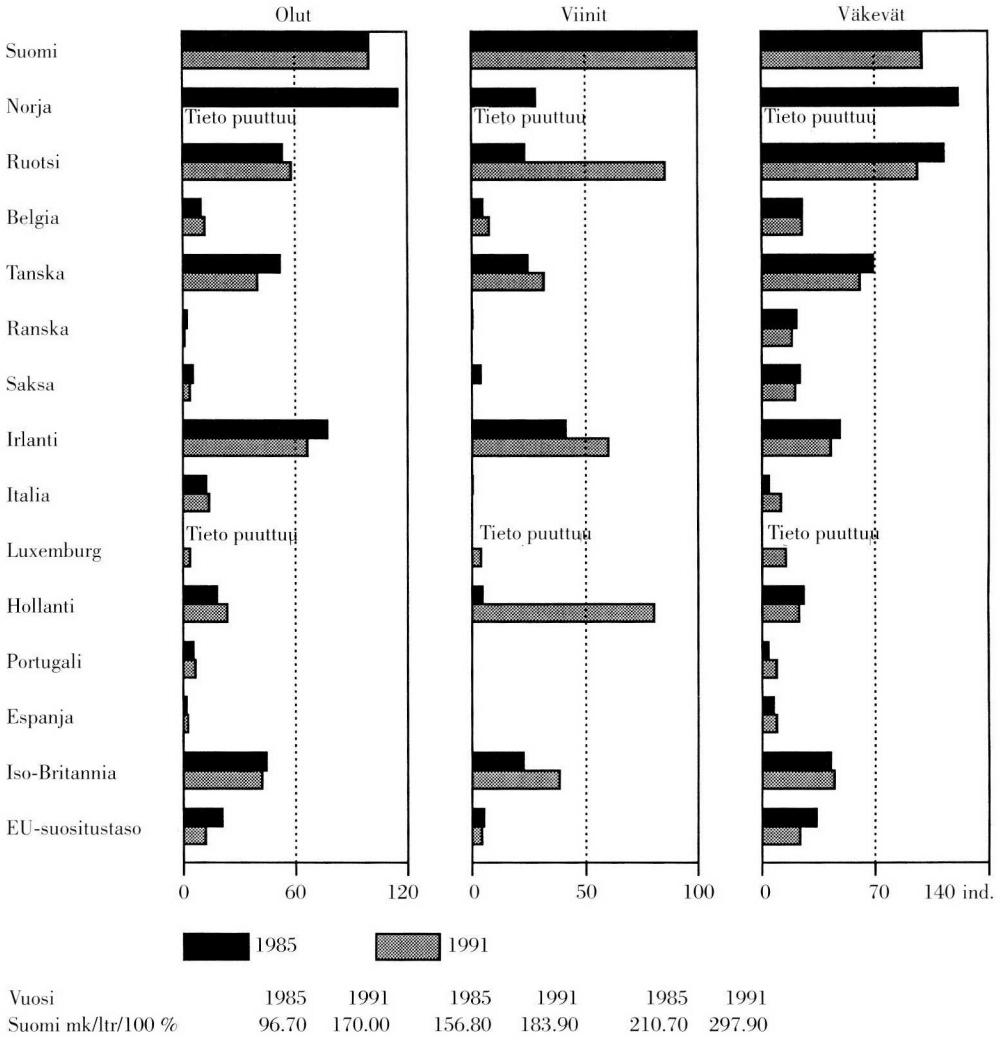
Vaikka alkoholiuomien verotusperusteet ovat Suomessa nyt samankaltaiset kuin EU-maissa tai EU:n komission harmonisoidussa järjestelmässä, verotaso on Suomessa edelleen moninkertainen useimpiin EU-maihin verrattuna. Vain Tanskassa, Irlannissa, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa eri juomaryhmien alkoholivero on edes 30–60 prosenttia Suomen verotasosta. Useimmissa EU-maissa oluiden ja viinien alkoholivero on olematonta Suomeen verrattuna. Myös väkevissä juomissa Suomen alkoholivero on huomattavasti ankarampi kuin useimmissa EU-maissa. Ero Suomen ja ”vanhojen” EU-maiden välillä on kuitenkin pienempi kuin oluissa ja viineissä (kuvio 1).

SUOMEN JÄRJESTELMÄ LÄHEMPÄNÄ HAITTAVEROA KUIN EU-MAIDEN

Jos alkoholiverolla pyritään ehkäisemään alkoholihaittoja, pitäisi veron perustua juoman haittasäältöön. Toisin sanoen veron tulisi määräytyä siten, että se olisi kaikilla juomaryhmillä sama absoluuttialkoholilitraa kohden laskettuna. Mikäli oletetaan tai tiedetään, että väkevämpi juoma aiheuttaa enemmän haittaa kuin mieto, pitäisi absoluuttialkoholilitraa kohden lasketun veron nousta juoman väkevyyden noustessa (Holm & Suoniemi 1989).

Suomessa alkoholiuomien verotus oli vielä 1980-luvulla selkeästi jälkimmäisen eli porrastetun haittaveron mukainen. Uudessa verojärjestelmässä veron porrastusta on lievennetty. Edelleenkin alkoholivero ei ole täysin loogisesti haittaveron kaltainen, sillä mie-

Kuvio 1. Alkoholijuomavero eräissä OECD-maissa vuosina 1985 ja 1991, mk/litra 100 %:n alkoholia, indeksi Suomi = 100

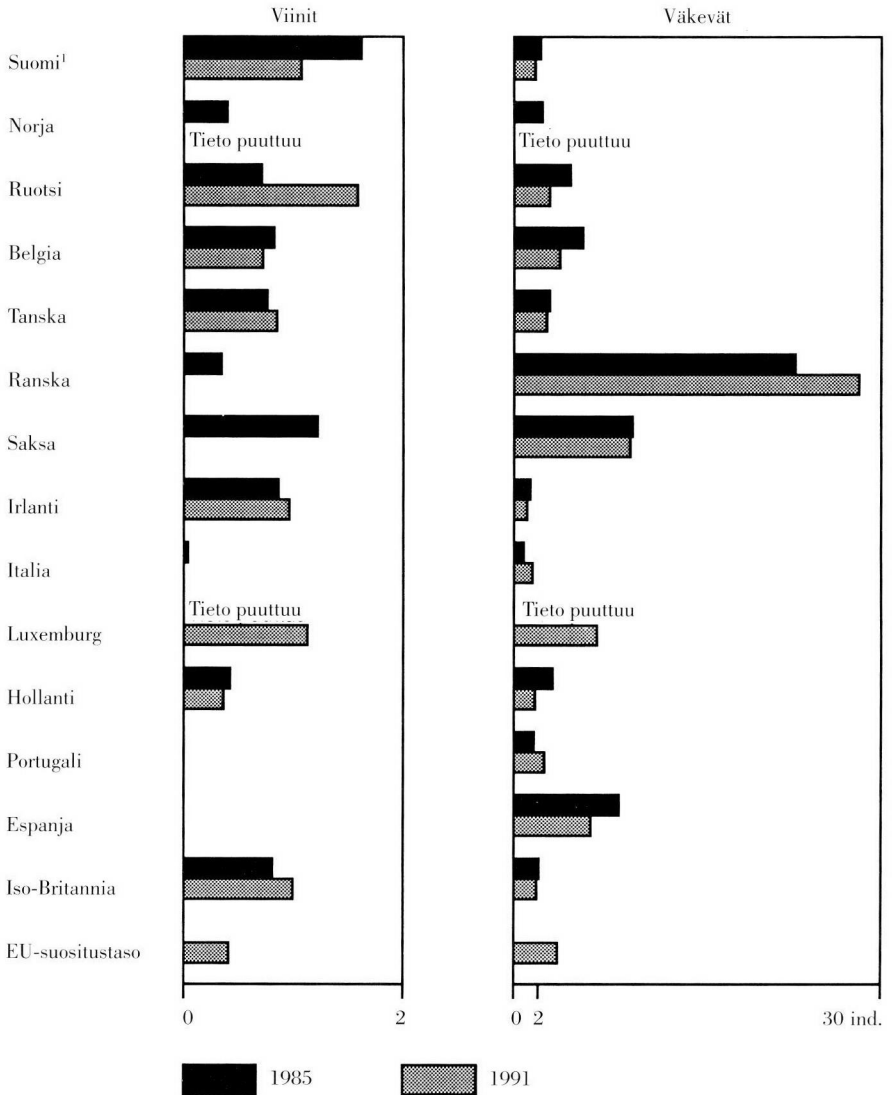
Lähteet: Brazeau & al. 1993; Salomaa 1989

doissa viineissä etyylialkoholilitraa kohden laskettu alkoholijuomavero on pienempi kuin oluissa. Kuitenkaan mietojen ja väkevien viinien painotetulle keskiarvolle laskettu alkoholivero ei sentään ole pienempi kuin oluissa kuten lähes kaikissa EU-maissa (kuvio 2).

Verotuksen porrastuksen lieveneminen näkyy selkeästi erityyppisten alkoholijuomien alkoholihinnassa. Kun esim. vuonna 1991

absoluuttialkoholi maksoi Koskenkorvassa 43 prosenttia enemmän kuin keskioluessa, ero oli enää 13 prosenttia vuonna 1994. Uuteen verotusjärjestelmään siirtyminen on kaiken kaikkiaan tasoittanut tuntuvasti eroja eri tuotteista maksettujen alkoholihintojen välillä. 20 suosituimman alkoholijuoman joukossa kalleimman suhteellinen hintaindeksi oli 224 vuonna 1991, mutta vain 146 vuonna 1994.

Kuvio 2. Alkoholijuomaveron suhteellinen taso juomaryhmittäin eräissä OECD-maissa vuosina 1985 ja 1991, mk/litra 100 %:n alkoholia, indeksi olut = 100

¹Suomessa 1991 = 1.7.94

Lähteet: Brazeau & al. 1993; Salomaa 1989

Toisaalta halvimman suhteellinen hintaindeksi oli 82 vuonna 1991 ja melkein sama (79) vuonna 1993 (taulukko 3).

EU:n viinimaissa ylituotannosta johtuvat viinijärvet ovat maatalouspoliittinen ongelma, josta yritetään päästä eroon mm. olemattomalla verotuksella (kuvio 1). Viinintuottajat ovat ilmeisesti onnistuneet pitämään hyvin

puolensa EU:n komission harmonisoidun verojärjestelmän tavoitetasoja määriteltäessä. Komission ehdotuksessa viinien verotuksen tavoitetaso on alle kolmannes EU-maiden keskiarvosta, oluiden tavoitetaso puolet EU-maiden keskiarvosta, mutta väkevien tavoitetaso yli EU-maiden keskiarvon vuonna 1991 (kuvio 1).

Taulukko 3. 20 myydyintä alkoholijuomaa vuosina 1985, 1991 ja 1994, osuus 100 %:n alkoholin myynnistä, alkoholihinta suhteessa keskiolueen

	1985		1991		1.7.1994	
	osuus	hinta	osuus	hinta	osuus	hinta
mediaani		116,5		116,5		108
Koskenkorva	16,3	132	16,5	143	12,9	113
Gin long drink	3,6	136	2,1	145	1,7	125
Golden Cap Cider	*	186	0,2	176	0,4	125
Magyar Fehér Bor	0,3	88	0,5	82	0,9	79
Marli Omenaviini	**	**	0,3	95	0,8	83
Dry Vodka (40)	8,4	125	3,0	147	2,0	119
Finlandia Vodka	*	149	0,7	148	*	121
Vodka 40	0,8	136	*	147	**	**
Bordeaux Blanc	*	99	0,2	105	*	100
Sorbus	1,0	89	0,3	110	*	113
Aperita	1,0	88	0,4	110	*	112
Liebfraumilch	0,2	135	0,6	112	0,4	120
Soave	*	95	0,6	90	0,5	89
Golden Cap extra strong	**	**	**	**	0,2	125
Pöytäviina	0,9	127	*	140	0,9	109
Chymos Omppu	**	**	**	**	0,3	105
El Tiempo blanco	**	**	**	**	0,2	103
Muscotaly	**	**	**	**	0,2	90
Karahvivalkoviini	**	**	0,3	106	*	89
Carillo pun 21	1,1	104	0,6	128	0,4	122
Karpalet	0,8	107	0,5	118	*	112
Cherry Vodka	0,8	100	0,6	115	**	**
Whisky &&&	1,2	162	*	182	*	124
Gambina	0,8	89	*	118	*	120
Egri Bikavér	0,3	90	0,2	82	*	87
Silver Dry Gin	0,9	122	*	158	*	112
Viski 88	0,8	141	*	151	**	**
Vino Mikulov	**	**	**	**	0,2	90
Aurora valkoherukka	**	**	**	**	0,2	107
Monopol Cognac	0,9	231	0,7	224	0,7	146
El Tiempo tinto	**	**	**	**	0,2	91
vahva olut	18,4	111	16,1	130	5,7	102
keskiolut	24,7	100	33,9	100	47,8	100
20 suosituinta yht.		83,2		80,4		78,9

* Ei 20 suosituimman joukossa.

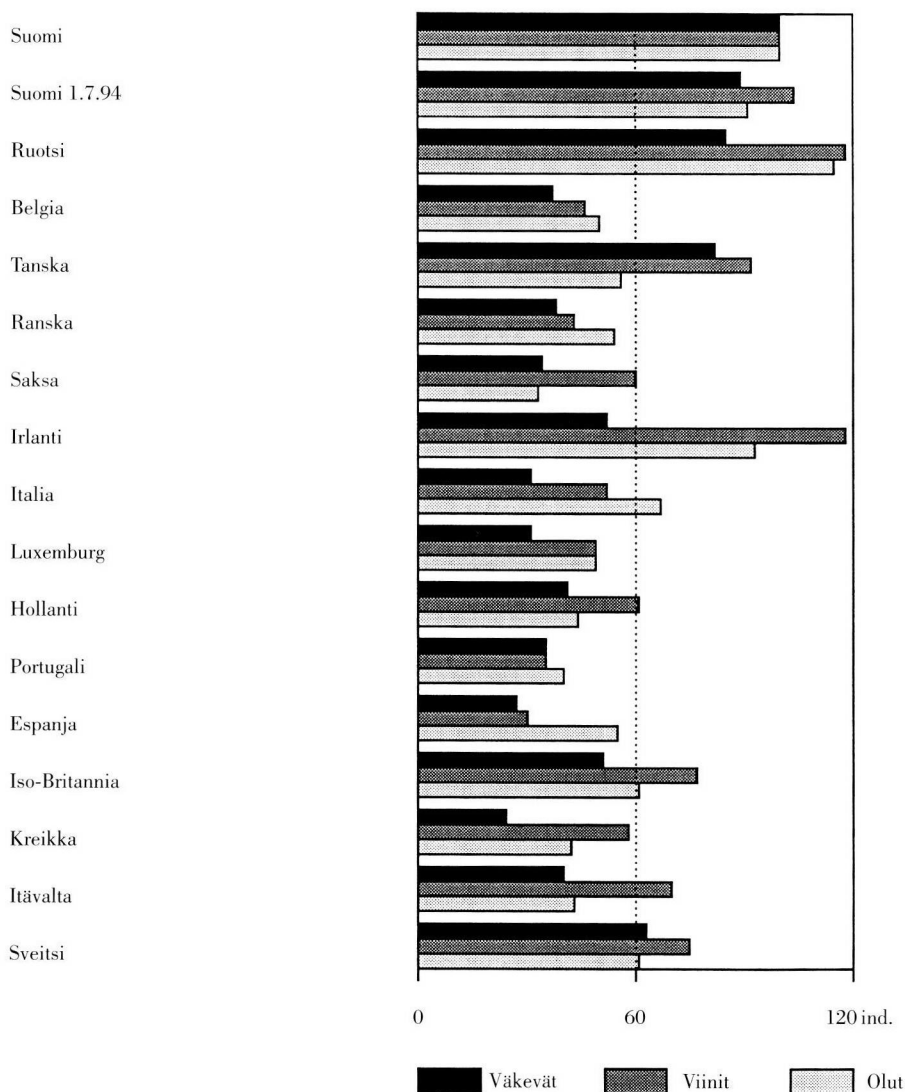
** Ei vähittäismyynnissä.

KUSTANNUKSET TASAAVAT VEROJEN VAIKUTUKSIA

Absoluuttialkoholilitraa kohden laskettu alkoholijuomaveron väkevissä juomissa kak-

sinkertainen mietoihin viineihin verrattuna ja 75 prosenttia korkeampi kuin oluissa. Toisaalta absoluuttialkoholilitraa kohden lasketut tuotanto- ja jakelukustannukset ovat oluissa ja miedoissa viineissä vähintään kaksin-

Kuvio 3. Vuoden 1992 hintatasoindeksit eräissä OECD-maissa, Suomi = 100

Lähde: Tilastokeskus

kertaiset väkeviin juomiin – varsinkin viinoinhin – verrattuna (Salomaa 1989, taulukko 7). Tuotanto- ja jakelukustannukset tasoittavat huomattavasti tuotteiden sisältämän alkoholin lopullista hintaa. Niinpä absoluuttialkoholi maksoi 1.7.1994 Koskenkorvassa vain 13 prosenttia enemmän kuin keskioluessa ja 43 prosenttia enemmän kuin esim. Magyar Fehér Bor -viinissä (taulukko 3).

Vastaavasti kansainvälisessä vertailussa hintatasoerot Suomen ja EU-maiden välillä ovat juomaryhmittäin paljon pienemmät kuin erot erityisverojen tasossa (vrt. kuvat 1 ja 3).

VEROT JA HINNAT LUOVAT "TRENDEJÄ"

Alkon ekonomistit ovat vuosikymmenien ajan

lukemattomissa tutkimusraporteissa osoittaneet, miten ratkaiseva merkitys taloudellisilla tekijöillä, kuten esim. hinnoilla, on alkoholi-juomien kulutukseen. Kuitenkin esim. viime vuosien keskiolut- ja viinibuumia on julkisuudessa usein selitetty ”trendeillä” ja ”eurooppalaisten makutottumusten” omaksumisella.

Tärkein syy viini- ja olutbuumiin on ollut niiden muita juomia edullisempi alkoholin hinta. Hinnan merkitystä makutottumusten muutoksissa havainnollistaa taulukko 3. Yleensä 20 eniten myydyin tuotteen joukkoon nousevan lajin alkoholihinta on TOP 20 -listan juomien mediaanihinnan alapuolella. Vastaavasti listalta putoavien juomalajien alkoholihinta on noussut TOP 20 -listan mediaanihinnan yläpuolelle.

Toisaalta monien kesto-suosikkien, ennen kaikkea viinien, alkoholihinta on ollut koko ajan TOP 20 -listan mediaanihintaa korkeampi. Niiden kulutusosuus on kuitenkin lähes kaikissa tapauksissa laskenut tasaisesti tarkastelu vuosien aikana.

Hintarakenteen muutoksen vaikutus kulutukseen näkyy selkeästi myös vuoden 1994 myynissä: 1.7.94 viinien ja vahvan oluen hinnat laskivat (edellisen 7,4 ja jälkimmäisen 9,0 %) ja mietojen viinien sekä keskioluen hinnat nousivat (edellisen 2,5 ja jälkimmäisen 5,4 %). Tämän seurauksena viinien myynnin lasku kääntyi voimakkaaseen nousuun ja vahvan oluen myynnin jyrkkä lasku pysähtyi. Vastaavasti mietojen viinien ja keskioluen myynti kääntyi noususta laskuun (Alkoholijuomien kulutus..., 1995, liitteet 1 ja 2).

KESTÄÄKÖ SUOMEN VEROTASO

Olenneimmat muutokset Suomen alkoholijuomaverotuksen rakenteessa johtuvat verotuksen ja hintojen määräytymisperusteista: alkoholijuomaveron perusteena ei enää ole juoman arvo, vaan juoman tai siihen sisältyvän alkoholin määrä, eikä Alkolla enää ole mahdollisuutta hinnoitella myymiään alkoholi-

lijuomia suvereenisti. Tästä on seurannut suhteellisen suuri hintarakenteen muutos esim. vuosien 1991–92 rakenteeseen verrattuna. Kokonaishintataso on kuitenkin pysynyt kutakuinkin ennallaan.

Pystytäänkö Suomessa pitemmän päälle säilyttämään nykyinen kansainvälisesti poikkeuksellisen korkea hintataso. Hinta on valituksen ohella ainoita keinoja, joilla kulutukseen voidaan nykyisin vaikuttaa. Myyntipisteiden määrä ei enää liiemmin vaikuta alkoholin kulutukseen. Toisaalta hinta-ase alkaa kääntyä käyttäjänsä vastaan, kun hintataso nousee liian korkeaksi tulotasoon verrattuna. Näin ilmeisesti on käynyt, koska erilaisten kotivalmisteiden suosio on viime vuosina voimakkaasti kasvanut. Vuonna 1994 tilastoitamattoman kulutuksen osuus tilastoidusta oli 20 prosenttia (ts. osuus todellisesta kulutuksesta oli 17 %) (Österberg 1993). Valtion verottamien juomien suosiota nakertavat myös uudet väljennetyt tullimääräykset, varsinkin kun päivän trippi Tallinnaan tai Viipuriin on pilkkahintaan mahdollinen koko Etelä-Suomen väestölle.

Toisaalta mm. Tanska on hyvä esimerkki maasta, jossa alkoholijuomien hintataso on pysynyt selvästi korkeampana kuin rajanaapurissa Saksassa. Iso-Britannia ja varsinkin Irlanti ovat esimerkkejä maista, joissa alkoholijuomien hintataso on pysynyt korkeampana kuin lyhyen merimatkan takaisissa naapurimaissa. Kuitenkin myös näissä maissa alkoholijuomien hintataso on useimmissa juomaryhmissä olennaisesti alempi kuin Suomessa.

Onkin luultavaa, että pitemmällä aikavälillä alkoholijuomien verotusta joudutaan Suomessa alentamaan lähemmäs muiden EU-maiden tasoa. Tähän voidaan joutua hyvinkin nopeasti, jos tilanne Suomessa uhkaa muuttua samanlaiseksi kuin Norjassa, jossa noin kolmannes todellisesta alkoholin kulutuksesta on tilastoimatonta kulutusta.

Vielä 1980-luvulla Suomi oli Japanin ja Portugalin ohella ainoa OECD-maa, jossa alkoholijuomaveron oli määritelty juomien arvon perusteella. Alkoholijuomien erityisvero oli määritelty juomaryhmittäin tuotteen arvosta prosentteina, joka oli alhaisin keskioluella ja korkein viineillä ja väkevilla juomilla. Käytännössä näillä prosenteilla ei ollut merkitystä, sillä tuotteiden hintaan sisältyi ylimääräinen veronluonteinen erä ”Alkon ylijäämä”, jonka suuruudesta Alko päätti suvereenisti ja joka vaihteli tuoteryhmittäin.

Vuoden 1994 puolivälissä tuli voimaan uusi alkoholi- ja alkoholijuomaverolaki. Sen mukaan vero määrätään tuotteen etyylialkoholipitoisuuden tai juomamäärän perusteella. Aikaisempaan järjestelmään verrattuna muutos on Alkon kannalta valtava. Alko ei enää voi käyttää hinnoittelussa tuoteryhmittäin vaihtelevaa erää ”Alkon ylijäämä”. Hinnan on muodostuttava yksiselitteisesti laskettavissa olevista eristä.

Suomessa alkoholijuomien verotus oli vielä

1980-luvulla selkeästi juoman väkevyyden mukaan porrastetun haittaveron kaltainen. Uudessa verojärjestelmässä porrastusta on lievennetty, mikä on tasoittanut tuntuvasti eroja eri juomissa maksettujen alkoholihintojen välillä.

Verojärjestelmän muutos muutti huomattavasti juomaryhmien välisiä hintarakenteita, mihin kuluttajat reagoivat välittömästi voimakkaasti. Viinien ja vahvan oluen hinnat laskivat, viinien ja keskioluen hinnat nousivat. Tämän seurauksena viinien myynnin lasku kääntyi voimakkaaseen nousuun ja vahvan oluen myynnin jyrkkä lasku pysähtyi. Vastaavasti mietojen viinien ja keskioluen myynti kääntyi noususta laskuun.

Suomessa alkoholijuomien vero- ja hintataso on kansainvälisesti poikkeuksellisen korkea. Viime vuosina tilastoimattoman kulutuksen osuus on kasvanut voimakkaasti ja mm. uusien tullimääräysten seurauksena kasvaa edelleen. Saattaa olla, että paineet verotuksen alentamiseen kasvavat, jos tilastoimaton kulutus uhkaa nousta liian korkeaksi

KIRJALLISUUS

Alkoholijuomien hintatasoindexit OECD-maissa vuonna 1992. Helsinki: Tilastokeskus, 1993

Alkoholijuomien kulutus vuonna 1994. Alkoholipoliittinen suunnittelu ja tiedotus. Helsinki: Alko-Yhtiöt, 1995

Brazeau, R. & Bur, N. & Dewar, M. & Collins, H.: Alcoholic beverage taxation and control policies. Ottawa: Brewers' Association of Canada, 1993

Holm, Pasi & Suoniemi, Ilpo: Optimal taxation of commodities containing a common externality application to the case of alcoholic beverages. Taloudellinen tutkimus- ja suunnittelu, tutkimuslause no 13. Helsinki: Oy Alko Ab, 1989

Koski, Heikki: ETA, EU, Alko ja alkoholipoli-

tiikka eli tapahtumien kulku 1988–1994 Alkosta katsottuna. Alkoholipoliittikka 59 (1994): 6, 423–439

Laki alkoholi- ja alkoholijuomaverosta, annettu Helsingissä 29. päivänä joulukuuta 1994. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 1994

Salomaa, Jukka: Euroopan integraatio, alkoholijuomien hinnastus. Alkoholipoliittikka 54 (1989): 3, 112–119

Valtiovarainministeriön tulo- ja menoarvio-osasta: Alkoholiverotyöryhmän muistio, työryhmämuistio 1992:8. Helsinki: Valtiovarainministeriö, 1992

Österberg, Esa: Hembränning och smuggling i de nordiska länderna. Seminar om aktisjonen mot olvlig spritomsättning. Oslo, Norge 18.10.1993.